

Bij Burgos linksaf

Wandeling door het heldendicht van El Cid

Elke Spanjaard kent El Cid Campeador (de heldhaftige), de mythische held van de Reconquista. Zijn heldedaden worden bezongen in het *Cantar de Mio Cid* of het *Poema de Mio Cid*. Net zoals Santiago staat ook El Cid in veel legendes de christenen bij in hun strijd tegen de ongelovige Moren. Ad Gruijters slaat bij Burgos linksaf: in de voetsporen van El Cid.

Cid is een verbastering van het Arabische *sayyid*, wat 'heer' betekent. El Cid wordt in 1043 in Vivar, vlak bij Burgos, geboren als Rodrigo Díaz de Vivar.

In 1065 sterft koning Fernando I. Hij laat zijn rijk verdeeld achter. In de opvolgingsstrijd geraakt El Cid in onmin met de latere koning Alfonso VI. Hij wordt tot tweemaal toe door Alfonso uit Castilië verbannen. Zijn eerste ballingschap (1081-1087) brengt hij voornamelijk door in dienst van de Moorse emir van Zaragoza, die hij helpt in de strijd tegen Moorse en christelijke buurstaatjes. Tijdens zijn tweede ballingschap (1089-1092) moet hij strijdend en plunderend het brood verdienen voor zichzelf en zijn manschappen. In het begin verovert hij kleine, onbeduidende stadjes. Maar hij is een geducht strijder. In de verwarrende omstandigheden van elkaar bestrijdende christelijke en Moorse staatjes boekt hij steeds meer succes. Hij wordt door zijn koning Alfonso VI weer in genade aangenomen. In 1094 verovert hij de stad Valencia op de Moren. Daar sterft hij in 1099. De stad valt daarna opnieuw in handen van de Moren.

Santiago, El Cid en de Reconquista

In de twaalfde eeuw wint de Reconquista aan kracht. Vanaf die tijd treden Santiago en El Cid naar voren als religieus-nationale figuren die de kracht en suprematie van het christendom verbeelden en de Spaanse christe-

nen verenigen in de strijd voor politieke en religieuze onafhankelijkheid van de Moren. Vanaf de zestiende eeuw ontstaat de figuur van Santiago Matamoros, de morendoder. Santiago wordt afgebeeld als krijger te paard met opgeheven zwaard. Onder de voeten van het paard liggen dode en gewonde personen. In het *Poema de Mio Cid* wordt El Cid uitgebeeld als een liefhebbende echtgenoot en vader, genereus voor zijn vrienden, een heldhaftige soldaat, een onoverwinnelijke veroveraar, grootmoedig voor de verslagenen, trouw aan zijn land en aan de koning, vertrouwend op God. In werkelijkheid was hij echter een huurling die zowel voor Moorse prinsen als christelijke koningen vocht. In talrijke legendes over Santiago en El Cid laten de christelijke Spanjaarden zien dat God aan hun kant staat. Zowel Santiago als El Cid verschijnen op het strijdtoneel om de christenen in hachelijke situaties aan de overwinning te helpen. Ondanks hun verschillen worden ze steeds meer met elkaar geïdentificeerd. Hun iconografie gaat op elkaar lijken door het gebruik van vier

El Cid in Burgos. Foto: Ad Gruijters

In de serie *Langs Spaanse Wegen* presenteren diverse auteurs boeiende en belangrijke onderwerpen uit de Spaanse geschiedenis en cultuur.

symbolen: het zwaard, de overwinningbanner, het witte paard en de gedode Moren aan de voeten van de overwinnaar.

Poema de Mio Cid

Het heldendicht is omstreeks 1140 geschreven. De historische kern is de tweede ballingschap van El Cid. In deze periode verricht hij zijn heldendaden in de strijd tegen de Moren om daarmee de gunst van koning Alfonso VI terug te winnen. Het Poema de Mio Cid bestaat uit drie zangen. De eerste zang, de verbanning, vertelt hoe El Cid door koning Alfonso uit Castilië wordt verbannen. Hij moet zijn hele bezit in Vivar achterlaten en afscheid nemen van zijn vrouw, doña Jimena, en van zijn twee dochters, doña Elvira en doña Sol. Hij vertrekt met enkele trouwe vazallen die ook al hun bezittingen verliezen. Zijn strijd tegen de Moren begint. Hij verovert Moors gebied, waaronder het stadje Alcocer. Om de gunst van de koning terug te winnen begint hij hem geschenken te sturen. De tweede zang, het huwelijk, gaat over de verovering van Valencia en het huwelijk van de dochters van El Cid. Nadat hij veel geschenken heeft ontvangen, geeft de koning doña Jimena toestemming om zich met haar dochters bij El Cid te voegen in het door hem veroverde Valencia. El Cid is rijk geworden. De infanten van Carrión, van hoge maar verarmde adel, komen hierop af. Zij willen zich verrijken en vragen de koning om de hand van de dochters van El Cid. Deze vertrouwt de infanten niet, maar geeft na stevige aandring van de koning toch toestemming voor het huwelijk.

De derde zang, de belediging, verhaalt over de lafheid van de infanten en het eerherstel van El Cid. De infanten worden vanwege hun laffe gedrag en snoeverij door de vazallen van El Cid bespot. Zij vragen hun schoonvader toestemming terug te keren naar Carrión. Overladen met geschenken vertrekken ze met hun vrouwen. Onderweg nemen de infanten wraak op El Cid door zijn dochters af te ranselen en halfdood in het bos achter te laten. El Cid vraagt hiervoor genoegdoening aan de koning. Deze staat dit toe en roept hiervoor een speciale zitting van het hof, de Cortes, bijeen in Toledo. El Cid eist eerherstel en wraak voor de smaad die zijn dochters is aangedaan. In tweegevechten worden de infanten verslagen door vazallen van El Cid en is zijn eer hersteld.

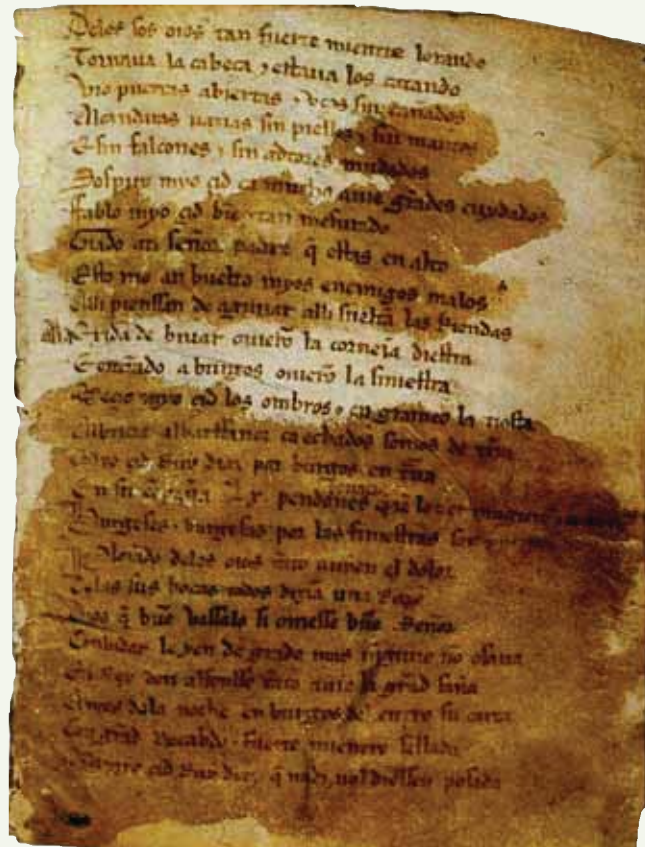
Fragment Poema de Mio Cid: Santiago helpt bij uitbraak uit Alcocer

El Cid en zijn manschappen hebben het stadje Alcocer veroverd. Zij worden daar al drie weken lang belegerd door een overmacht aan Moorse troepen. Het water is afgesneden en het brood is bijna op. El Cid waagt een uitbraak.

Vieredes tantas lanças premer e alçar,
tanta adágara foradar e passar,
tanta loriga falsat e desmanchar,
tantos pendones blancos salir vermejos en sangre,
tantos buenos cavallos sin sos dueños andar.
Los moros llaman Mafómat e los cristianos santi Yague.
Cadien por el campo en un poco de logar
moros muertes mil e trezientos ya.

Hoeveel lansen ziet men heffen en weer vellen,
en hoeveel schilden in stukken en doorboord,
hoevele harnassen gehavend en geschonden,
hoeveel blanke vanen rood worden van het bloed,
hoeveel goede paarden zonder ruiters lopen.
De Moren roepen Mohammed aan, de christenen Santiago.
Op het slagveld vallen, in een korte tijd,
vele dode Moren, al duizend en driehonderd.

© Poema de Mio Cid, tweetalige uitgave, vertaald door Sophie Brinkman, Groningen BoekWerk, 1987

Beginpagina Cantar de Mio Cid (13e eeuw).

Camino del Cid: de verbanning

De Camino del Cid is een bijzonder pad. Het volgt El Cid op zijn belevenissen zoals verhaald in het Poema de Mio Cid. Dit gedicht heeft in tegenstelling tot de meeste andere heldendichten een stevige historische basis. De gebeurtenissen worden in de tijd en per plaats beschreven. Het pad volgt alle plaatsen die worden genoemd. Daardoor heeft het een zeer grillig karakter met omwegen en lussen. In het vroege voorjaar van 2013 loop ik met echtgenote Marjan het eerste gedeelte van het pad: el destierro (de verbanning), 286 kilometer van Vivar del Cid tot Atienza in vijftien dagen. El Cid heeft negen dagen om Castilië te verlaten als hij de tweede keer door zijn koning, Alfonso VI, wordt verbannen. De hele weg heeft een lengte van 1000 kilometer tot Valencia, en loop dan nog door naar Alicante.

Kloostercomplex San Pedro de Cardeña

Als we vertrekken uit Vivar del Cid, het geboortedorp van onze held, vriest het. Er is niemand op straat en het Mesón Molina del Cid bij kilometerpaal 0 is nog gesloten

in deze tijd van het jaar. Het standbeeld van een indrukwekkende Cid staat er verloren bij. Het is maar enkele kilometers naar Burgos. We doen de stadswandeling Ruta del Cid. In de kathedraal zien we niet alleen het graf van onze held en zijn vrouw, maar ook de koffer die hij gebruikte om bij zijn verbanning het geld uit de stad te smokkelen dat hij nodig had voor zijn manschappen. Zijn ruitersstandbeeld wijst ons de weg, linksaf richting San Pedro de Cardeña. In dit klooster brengt El Cid zijn vrouw, doña Jimena, en zijn twee dochters onder tijdens zijn verbanning. Na zijn dood in 1099 in Valencia brengt doña Jimena zijn stofelijk overschot over naar het klooster van San Pedro de Cardeña, waar het rust voor eeuwen. In 1921 worden El Cid en doña Jimena tezamen herbegraven in de kathedraal van Burgos. Het huidige kloostercomplex is barok. Ook hier vinden we alles gesloten.

Ontvolkte dorpen

De vierde dag bereiken we Santo Domingo de Silos. Vanuit onze hotelkamer kijken we uit op het klooster. Het is licht beginnen te sneeuwen. We bezoeken de kloostergalerij, hoogtepunt van de romaanse bouwkunst in Spanje. In de ontvangsthall hangt de platina plaat die de monniken ontvingen toen ze in 1995 meer dan honderdduizend cd's verkochten van hun gregoriaanse gezangen. Ook in ons land drongen de monniken door tot de hitparade. 's Avonds en de volgende ochtend gaan we naar de mis. De kerk is vol dagjesmensen en de monniken zingen prachtig gregoriaans. Het landschap wordt leger. Elke dag komen we wel herten tegen, en een enkel keer een everzwijn of een vos. Direct na Huerta del Rey cirkelen wel veertig vale gieren direct boven ons rond een heuveltop. We komen in de provincie Soria, de streek die het sterkst ontvolkt is in Spanje. In de dorpjes wonen nog maar een paar achtergebleven ouderen en enkele

El Cid ontmoet Santiago.

Foto: Ad Gruijters

boeren die met grote tractoren de uitgestrekte velden bewerken. We weten inmiddels dat we in deze dorpen vooraf moeten bellen naar het *casa rural*. Wij zijn de enige gasten.

Imponerende forten

Bij Langa del Duero steken we de rivier de Duero over. We lopen een lus van 45 kilometer over Castillejo de Robledo. Daar is het bos waar de infanten van Carrión de dochters van El Cid meer dood dan levend achterlaten. Het is een ruige en kale vlakte met hier en daar een boom. De plek des onheils kunnen we niet vinden. Het eikenbos, 'de takken reiken tot de wolken, hoog is het geboomte', is er niet.

Bij San Esteban de Gormaz komen we weer bij de Duero. Het is een levendig stadje met een Plaza Mayor omzoomd met arcaden en boven het stadje de ruïne van een fort. De

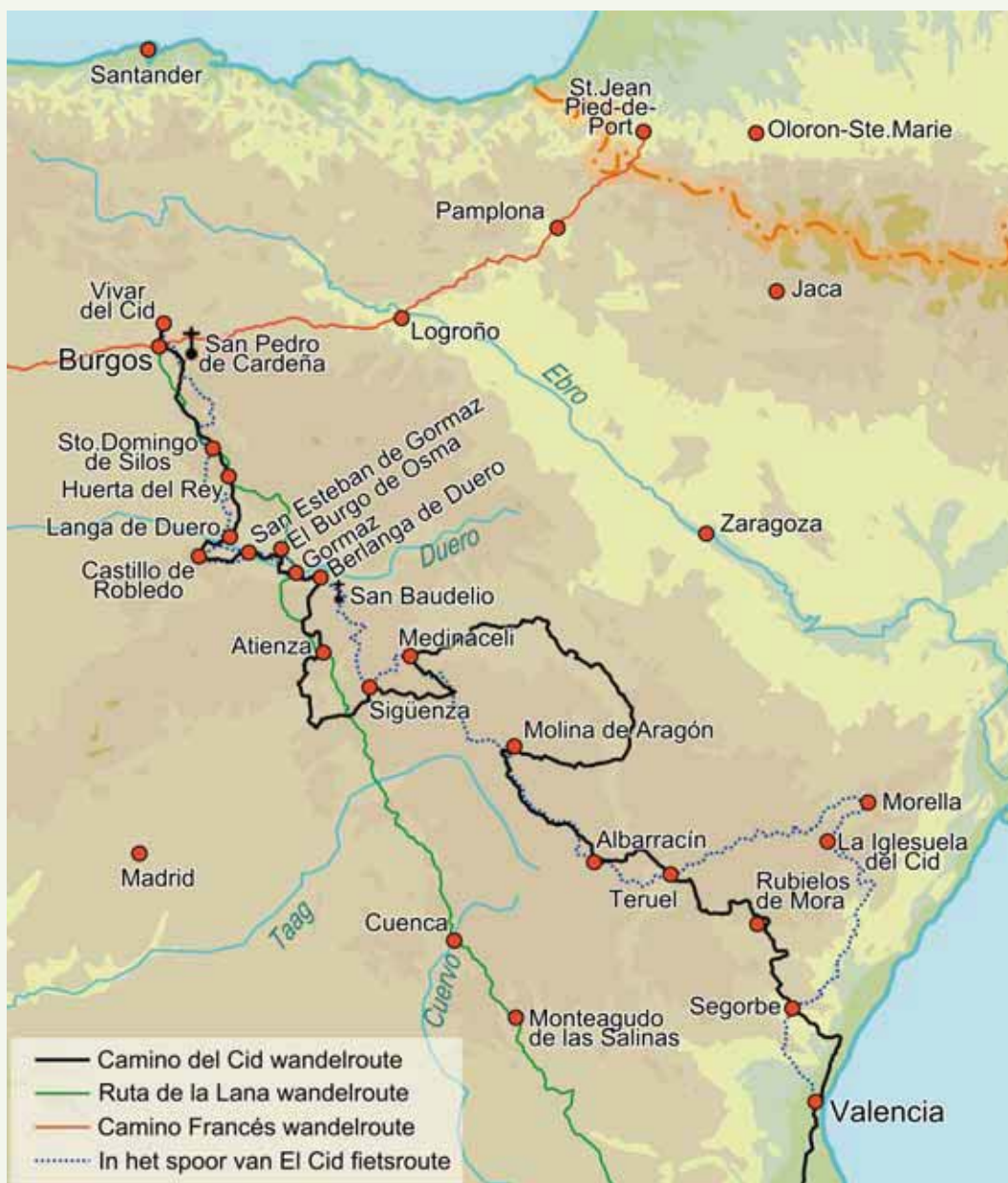
vroegromaanse kerken van San Miguel en van Nuestra Señora del Rivero worden geres- taureerd. In deze streek is in het begin van de Reconquista lange tijd gevochten, waarbij Moren en christenen elkaar afwisselden als

'Het fort van Gormaz, dat we drie dagen lang hoog op een heuveltop zien boven de Duero.'

Foto: Ad Gruijters

Het landschap wordt leger ...

heersers over het gebied. Alle stadjes aan de rivier worden gedomineerd door een fort. El Burgo de Osma is de voornaamste plaats van de streek. In de kathedraal werd het enige be- waard gebleven manuscript van het Poema

Kaart: Wobien Doyer
met medewerking van Han Lasance

Ruta de la Lana

Op de Camino del Cid komen we bij herhaling de Ruta de la Lana tegen, die in Alicante begint en via Monteagudo de las Salinas, Atienza en Santo Domingo de Silos naar Burgos loopt. Soms vallen de routes vele kilometers lang samen. De Ruta de la Lana is een pelgrimsweg en gaat dus recht op het doel af, vaak over grotere wegen met autoverkeer. De Camino del Cid slingert, loopt veel over onverhard pad, en heeft meer het karakter van een groot routepad. Wij lopen ook nog in de verkeerde richting, weg van Burgos. De eenzaamheid op de Ruta de la Lana is in *Jacobsstaf 102* prachtig beschreven door Paul Burm. Hij komt geen enkele pelgrim tegen.

de Mio Cid gevonden.

Het meest indrukwekkend is het fort van Gormaz. We zien het drie dagen lang liggen hoog op een heuveltop boven de Duero. Als we de romaanse brug over de rivier oversteken en de heuvel naar het fort beklimmen, trekken donkere wolkenluchten voorbij waardoorheen zo nu en dan een waterig zonnetje de kasteelmuren verlicht en roze kleurt. Het kasteel wordt in 965 gebouwd door de Moren. Het verandert verschillende keren van eigenaar, voordat onze held het definitief verovert in 1081. Deze verovering leidt tot de eerste verbanning van El Cid omdat hij strijd le-

vert tegen met Castilië verbonden Moren. En dat bevalt Alfonso VI niet. Het is een enorm fort met een omtrek van 730 meter. We kijken uit over een oneindig leeg landschap.

Berlanga del Duero heeft een fort zoals kinderen dat tekenen met torens op de hoeken en een grote woontoren in het midden. Van hier maken we een uitstapje naar het kerkje van San Baudelio uit de tiende eeuw, een parel van mozarabische kunst. We lopen 8 kilometer heen en kunnen met de enige andere bezoeker terugrijden.

Terugkeer van El Cid

In Miedes de Atienza treffen we een cafeetje dat open is. Gemeenteambtenaar Pablo staat aan de bar in een schone, groene overal. Vorige week, vertelt hij, was het druk in het dorp. Veel naar elders vertrokken bewoners en hun kinderen waren teruggekomen om de Semana Santa te vieren. Hij was de versieringen nog aan het opruimen. Ook in de zomer zouden veel bewoners terugkeren naar hun dorp. Maar nu is het uitgestorven want er is geen werk en dus geen jeugd. In heel Spanje gaat het slecht door de banken en de crisis: veel werkeloosheid en veel huisuitzettingen. Maar Pablo is niet pessimistisch: 'Volgend

jaar keert El Cid terug op aarde om orde op zaken te stellen.'

Het is niet ver meer naar de 'machtige vesting Atienza'. De ruïne van het fort toornt hoog boven het stadje uit. Onze wandeling zit erop. Deel twee (het huwelijk) en drie (de beleiding) tot Valencia doen we met de auto. ●

Praktische informatie

De Camino del Cid is de laatste jaren in opkomst. Acht provinciale overheden hebben zich verenigd om dit deel van Spanje toeristisch beter te ontsluiten via deze route, die met de auto, de fiets of te voet kan worden afgelegd. De weg is vanaf 2010 grotendeels gereed.

- Er is geen Nederlandse gids voor de wandelroute.
- De Spaanse website Caminodelcid.org geeft uitstekende informatie over kaarten, routebeschrijvingen en overnachtingsmogelijkheden. Er is informatie voor wandelaars/mountainbikers en voor asfaltfietsers die er geen bezwaar tegen hebben om de autoroute (inclusief vierbaanswegen) te volgen.
- De samenwerkende provincies geven vouwbladen uit voor de hele route, en een stempelblad (*salvoconducto*) in het Spaans. Ter plaatse te verkrijgen bij toeristenbureaus en overnachtingsplekken.
- De beschreven route is uitbundig gemarkeerd, in beide richtingen. Verdwalen is zelfs zonder kaart onmogelijk.
- Voor de fietser is er wel een mooie gids in het Nederlands: Clemens Sweerman, *In het spoor van El Cid*, Schoorl: Pirola, 2013. Deze route is geschikt voor fietsers die niet op te ruige wandelpaden willen fietsen, maar ook niet op drukke wegen.

(advertentie)

Met een dagrugzak naar Santiago? Wandelen in goed gezelschap!

Een wandelvakantie dichtbij of ver weg?

Ontdek de mogelijkheden in Bosnië-Herzegovina, Duitsland, Ethiopië, Griekenland (Lesbos), Macedonië, Noord-Ierland, Oostenrijk, Portugal en Spanje.

Met NCRV-Reizen kiest u voor:

- Kleine groepen
- Ervaren reisleiders
- Actief, natuur & cultuur

Informatie en boekingen:
www.ncrvreizen.nl

